

**MURIEL
BARBERYOVÁ**
S elegancí
ježka

primátům zmocnil zázračných zbraní, jakými jsou knihy a slova, stalo se toto snažení mnohem snazším. Tak se ze mě stala vzdělaná duše, jež z psaných znaků čerpala sílu vzdorovat své vlastní přirozenosti.

Proto mě značně překvapilo, jak jsem zareagovala na to, když u mých dveří třikrát naléhavě zazvonil Antoine Pallières. Ani nepozdravil a s trestuhodnou upovídaností mi začal vyprávět o tom, jak se mu ztratila chromovaná koloběžka. Rychle jsem mu práskla dveřmi před nosem a přitom jsem málem amputovala ocas kocourovi, který jimi právě proklouzl.

Asi nejsem úplně dokonalá kamélie na mechu, pomyslela jsem si.

A protože jsem musela Lvovi umožnit návrat do jeho hájemství, okamžitě jsem dveře zase otevřela.

— Omlouvám se, povídám, průvan.

Antoine Pallières mě pozoroval s výrazem, který se ptal, jestli opravdu viděl to, co viděl. Protože je však naučený vnímat vždy jen to, co se dít má, stejně jako se bohatí lidé stále utvrzují v tom, že jejich život sleduje nebeskou dráhu vytyčenou jejich penězi, rozhodl se, že tomu věřit bude. Ona schopnost, kterou dokážeme sami sebe zmanipulovat, aby se neotřásla podstata naší důvěry, je fascinujícím fenoménem.

— Ano, jistě, vlastně, povídá, mám vám hlavně přinést od matky tohle.

A podal mi bílou obálku.

— Děkuji, řeknu a už podruhé mu prásknu dveřmi před nosem.

A tak stojím v kuchyni s obálkou v ruce.

— Co to se mnou dneska je? ptám se Lva.

Smrt Pierra Arthense pošlapala mé kamélie.

Otevírám obálku a čtu si vzkaz napsaný na rubu vizitky, která je tak hladká, že inkoust zvítězil nad zděšeným pijákem a lehce papír pod každým písmenem potřísnil.

Paní Michelová,

Mohla byste, u sebe dnes odpoledne uložit balíky z čistírny?

Přijdu si je k vám vyzvednout dnes večer.

Děkuji předem,

Načmáraný podpis

Takového potměšilého útoku jsem se nenadála. Ze samého rozrušení jsem se sesula na nejbližší židli. Vlastně se spíš ptám, jestli jsem se nezbláznila. Nemáte snad podobné pocity, když se to přihodí vám?

Jen se na to podívejte:

Kočka spí.

Přečtení této obyčejné věty ve vás nezbudí žádný pocit bolesti, žádné palčivé utrpení? To je zcela v pořádku.

A teď:

Kočka, spí.

Opakuji, aby nedošlo k nedorozumění:

Kočka čárka spí.

Kočka, spí.

Mohla byste, uložit.

Na jedné straně si můžeme užívat jazykové svobody, neboť čárku lze užívat s téměř zázračnou volností. Zpravidla se nepoužívá před jednotlivými větnými členy, ale někdy je může oddělit a zdůraznit jejich formu:

Mnobé mi vyčítali, kvůli válce, kvůli míru...

Na druhé straně však máme výlevy Sabiny Pallièresové na krídlovém papíře prošpikované čárkou, z níž se stala vražedná zbraň.

Mohla byste, uložit balíky z čistírny?

Kdyby byla Sabina Pallièresová portugalská služebná, narozená pod fikovníkem ve Faru, domovnice, která brzy emigrovala z Puteaux, nebo mentálně postižená žena opečovávaná šlechtnou rodinou, dokázala bych jí tuto trestuhodnou leda-bylost upřímně odpustit. Sabina Pallièresová je ale bohatá

žena. Sabina Pallièresová je žena velkého zvířete, které dělá ve zbrojařském průmyslu. Sabina Pallièresová je matkou pitomce, který nosí tříčtvrteční sportovně střížený kabát jedlovozelené barvy a který s velkou pravděpodobností půjde po maturitě a absolvování Sciences-Po šířit podprůměrnost svých pitomých myšlenek do nějaké pravicové ministerské kanceláře. A Sabina Pallièresová je navíc pěkná mrcha, sedí v redakční radě jistého velkého nakladatelství, nosí pravé kožichy a bývá ověšená tolika šperky, že občas čekám, zda pod jejich tíhou nepadne k zemi.

Z těchto důvodů je Sabina Pallièresová neomluvitelná. Přízeň osudu má svou cenu. Pro toho, kdo požívá životních výsad, je požadavek nesmlouvavosti při posuzování krásy neodiskutovatelný. Jazyk, ono bohatství člověka, a způsoby jeho užití, onen výtěžek lidského společenství, představují posvátná díla. Mohou se v průběhu času vyvíjet, proměňovat, mizet v zapomnění a opět se znovu rodit, někdy se dokonce jejich změna stává zdrojem bohatšího projevu. Nic to však nemění na skutečnosti, že když chceme na pravidla této hry a proměny přistoupit, musíme se jim napřed plně podřídit. Vyvolení členové společnosti, jež osud vyňal z rolí svých služebníků (které jsou vyhrazeny chudým), jsou vysíláni na misi s dvojím cílem – obdivovat a respektovat krásu a bohatství jazyka. Pokud tedy Sabina Pallièresová užívá špatně interpunkci, je to rouhání o to větší, že skvostní básníci narození v páchnoucích přívěsech a špinavých slumech pro tuto blahoslavenou interpunkci horují z důvodu její Krásky.

Bohatí lidé by se měli starat o Krásu. Jinak si zaslouží smrt.

Právě když mé rozhořčené myšlenky dospěly do tohoto bodu, někdo zazvonil.

Hluboká myšlenka č. 10

Gramatika

Rovina vědomí

Cesta ke kráse

Ráno si vždycky najdu chvíli čas a poslouchám v pokoji hudbu. Hudba hraje v mém životě hodně velkou roli. Umožňuje mi přetrpět... ehm... to, co se přetrpět musí: sestru, mamku, školu, Achilla Grand-Ferneta atd. Hudba není jenom potěšení pro uši, jako třeba gastronomie pro břicho nebo malířství pro oči. To, že si po ránu pustím hudbu, není vůbec nijak originální: udává to ale náladu celému dni. Je to vlastně úplně jednoduché, ale nedá se to tak snadno vysvětlit: myslím si totiž, že si můžeme svoji náladu vybírat, protože naše vědomí má několik rovin a my k nim máme přístup. Například proto, abych napsala nějakou hlubokou myšlenku, musím se dostat do jedné speciální roviny, jinak bych ze sebe žádné myšlenky ani slova nedostala. Na jednu stranu na sebe musím zapomenout, ale na druhou stranu se musím šíleně soustředit. Ale ona to není záležitost „vůle“, je to mechanismus, který buď je, nebo není aktivovaný, jako když se škrábete na nose nebo děláte kotrmelec dozadu. Pro aktivování toho mechanismu je nejlepší nějaká hudební skladba. Třeba abych si odpočinula, pustím si něco, co ve mně probudí takovou náladu, že budu mít odstup od všech věcí a ony se mě nebudou dotýkat nebo je budu pozorovat, jako bych se dívala na film: to je rovina „detašovaného“ vědomí. Pro tuhle rovinu

je to většinou jazz anebo (účinněji a s delším trváním) Dire Straits (ať žijou MP3).

Dneska ráno jsem před cestou do školy poslouchala Glenna Millera. Ale moc dlouho mi to nevydrželo. Když se to potom stalo, ztratila jsem naprosto odstup. Bylo to při hodině francouzštiny s paní Maigreovou. To je dáma pěkně při těle a má ráda růžovou. Já růžovou miluju. Myslím si, že je to neprávem podceňovaná barva. Dělal jsem v ní věci pro mimina a pro ženy, co se hodně malují, ale přitom je to jemná a vybraná barva, která se často objevuje v japonské poezii. Ale růžová a paní Maigreová, to jde dohromady jako marmeláda a prasata. Dneska ráno jsme ji měli na francouzštinu. Už to je samo o sobě dost velký děs. Francouzština s paní Maigreovou se skládá z celé řady technických cvičení, které se dělají na gramatiku nebo při čtení textů. S ní by si člověk snad začal myslet, že všechny texty byly napsané proto, abychom v nich mohli označit postavy, vyprávěče, místo, zápletku, čas vyprávění atd. Myslím, že ji nikdy v životě ani nenapadlo, že text je napsaný hlavně proto, aby ho někdo četl a aby vzbuzoval u čtenáře emoce. Představte si, že nám třeba nikdy nepoložila otázku: „Líbila se vám ta knížka/ten text?“ A přitom je to jediná otázka, která může dát smysl zkoumání role vyprávění nebo výstavby příběhu... A to si myslím, že v nižších ročnících gymnázia jsou studenti literatury mnohem otevřenější než maturanti nebo vysokoškoláci. Vysvětlím to: když nám (v našem věku) bude někdo něco vykládat se zájmem a vezme to za správný konec (láska, vzpoura, touha po novém atd.), tak má všechny předpoklady uspět. Třeba pan profesor Lermít, co ho máme na děják, nás dostal, když nám dvě hodiny promítal fotky lidí, co jim uřezali ruce a rty, aby nám vysvětlil, co je to islámské právo a co se stane, když někdo třeba něco ukradne nebo když kouří. A přitom to nebyl žádný drasťák. Bylo to úchvatný a všichni dávali pozor celou jeho přednášku, kde nás varoval před šílenými lidmi, a vůbec to nemyslel jenom proti islámu. Takže kdyby si paní Maigreová třeba dala trochu práce a procítěně s námi přečetla pár veršů z Racina („Říkat si den co den, že nikdy, nikdy více / už Titus nevyzná lásku své Berenice“), tak by viděla, že

i adolescent na základce je dostatečně zralý na milostnou tragédii. Ve vyšších ročnících gymnázia je to už těžší: dospělost už vystrkuje růžky a člověk začíná mít manýry velkého světa. Ptá se, jakou roli a jaké místo ve hře zaujme. Něco je nenávratně pryč a do akvária už není daleko.

A tak když jsem dneska ráno při obvykle trapné hodině literatury bez literatury a hodině gramatiky bez gramatiky nabyla zřetelný pocit, že je něco hodně špatně, tak jsem to už nemohla vydržet. Paní Maigreová rozebírala adjektiva v přívlastku pod záminkou, že naše práce byly naprosto otřesné, protože „to byste měli být schopní zvládnout už ve druhé třídě“. „To snad ani není možné, abysme tady měli žáky, kteří nejsou schopní zvládnout gramatiku,“ doplnila ještě a dívala se především na Achilla Grand-Fernetu. Nemám sice Achilla ráda, ale když se tentokrát zeptal, tak jsem byla na jeho straně. Zdálo se mi, že je to k věci. Navíc když profesorka gramatiky není schopná použít správný slovesný tvar, tak mě to šokuje. Jako uklízeč, který zapomene vymést prach pod nábytkem. „K čemu ale ta gramatika je?“ zeptal se. „To byste měli vědět,“ odpověděla paní učitelka já-jsem-přece-placená-za-to-abych-vás-učila. „To teda nevíme, odpověděl tentokrát naprosto upřímně Achilles, nikdo se nám to nenamáhal vysvětlit.“ Paní Maigreová si dlouze povzdechla, což mělo asi znamenat „že zrovna já mám štěstí na tak hloupé otázky“, a odpověděla: „Gramatika slouží k tomu, abyste uměli dobře mluvit a psát.“

Myslela jsem, že dostanu infarkt. Něco tak nejapného jsem fakticky ještě neslyšela. Tím nechci říct, že to je *špatně*, chci prostě říct, že to je *opravdu nejapné*. Říkat adolescentům, kteří už dávno umí mluvit a psát, že gramatika je právě k tomuhle, to je jako byste někomu říkali, že si musí přečíst vývoj WC v dějinách, aby se naučil dobře čurat a kadit. To postrádá smysl! Kdyby nám třeba na příkladech ukázala, že musíme o jazyce znát určité množství věcí, abychom ho mohli dobře využívat, proč ne, to by pro začátek stačilo. Třeba že když umíme správně utvořit všechny slovesné tvary, uchrání nás to před velkými hrubkami, které by nás mohly zesměšnit, takže

bychom se při nějaké společenské události museli stydět („Přichodila bych k vám dřív, ale vezmula jsem to špatnou cestou“). Nebo třeba že k tomu, abyste správně napsali pozvánku na taneční zábavičku do zámku ve Versailles, se vám hodí znát shodu přídatného jména s podstatným. Ušetří vás to potom třeba tohohle: „Drahý přátelé, přišly byste dnes večer do Versailles? Potěšilo by mě to. Markýza de Grand-Fernet.“ Ale paní Maigreová si myslí, že gramatika není na nic jiného... My jsme ale uměli časovat slovesa dřív, než jsme věděli, že vůbec něco takového existuje! A jestli by nám tohle vědomí mohlo v něčem pomoci, tak by to rozhodně nehrálo žádnou velkou roli.

Já si ale myslím, že gramatika je přístupovou cestou ke krásě. Když mluvíme, čteme nebo píšeme, tak poznáme, že jsme řekli krásnou větu nebo že nějakou ještě hezčí větu čteme. Jsme schopní poznat hezký slovní obrat a ocenit pěkný styl. Ale když se zabýváme gramatikou, tak máme přístup i k jiné dimenzi krásy jazyka. Zkoumat gramatiku znamená dostávat se pod slupku, sledovat, jak je jazyk vystavěný, vidět ho jistým způsobem v celé jeho nahotě. Právě v tom je to kouzlo, protože si říkáme: „Tohle je hezky vystavěné a tohle je pěkná bída!“ „Jak je to pevné, promyšlené, bohaté a vybroušené!“ Právě to vědomí, že slova jsou různého druhu a že je musíme poznávat, abychom je mohli díky jejich kombinačním možnostem skládat, mě vzrušuje. Myslím, že není nic hezčího než – například – ta základní jazyková myšlenka, že existují podstatná jména a slovesa. Když je máte, máte jádro toho, co chcete říct. To je úžasné, ne? Podstatná jména, slovesa...

Je možné, že k tomu, abychom odhalili veškerou krásu jazyka, kterou gramatika skrývá, potřebujeme speciální stav vědomí? Já mám pocit, že to dokážu naprosto bez jakéhokoli úsilí. Myslím, že jsem už ve dvou letech, když jsem poslouchala, jak mluví dospělí, okamžitě pochopila, z čeho se jazyk skládá. Hodiny gramatiky pro mě byly vždycky jenom zpětné syntézy nebo, řekněme, terminologická upřesnění. Jak je teda ale možné, že se děti naučí mluvit a psát tím, že se učí gramatiku, pokud je něco neosvětí jako mě? To je záhada. Všechny paní Maigreové na světě by se zatím radši měly zamyslet

nad tím, jakou hudební skladbu musí pouštět svým žákům, aby je uvedly do gramatického transu.

Tak jsem paní Maigreové řekla: „Ale vůbec ne, má to naprosto opačný efekt, omezuje nás to!“ Ve třídě zavládlo naprosté ticho, protože já většinou neříkám vůbec nic a taky proto, že jsem odporovala paní profesorce. Nejdřív se na mě dívala hodně překvapeně, pak nasadila rozzlobený výraz, jako všichni učitelé, když cítí, že se pro ně situace vyvíjí špatně a že jejich odfláknuté výkladečky o adjektivech v přívlastku se mohou zvrtnout v hodnocení jejich pedagogických metod. „A copak vy o tom víte, slečno Josseová?“ zeptala se hodně jízlivě. Všichni zadrželi dech. Když premiantka třídy není spokojená, je to pro pedagogický sbor špatná zpráva, obzvláště pokud je pěkně vypasený. Dneska ráno to byl zkrátka thriller i cirkus v jednom: všichni čekali, jaký bude výsledek souboje, a doufali, že to bude pěkně krvavá bitka.

„No, povídám, když čtete Jakobsona, tak je jasné, že gramatika musí být účel a ne jenom cíl: je to přístup ke struktuře a ke kráse jazyka, ne jenom něco, co nám má sloužit k tomu, abychom si dokázali poradit ve společnosti.“ „Něco! Něco!“ opakovala s vytřeštěnými očima. „Pro slečnu Josseovou je gramatika něco!“

Kdyby mě poslouchala, tak by pochopila, že pro mě to právě není jenom to něco. Ale myslím, že odkaz na Jakobsona ji dokonale vyvedl z míry. A to nemluvím o tom, že se všichni dobře bavili, včetně Cesmíny Martinové, i když nepochopili nic z toho, co jsem říkala, ale chápali, že nad naší tlustou profesorkou francouzštiny se objevil mráček ze Sibiře. Máte pravdu, že jsem od Jakobsona vlastně nic nečetla. Můžu být super nadaná, jak chci, ale stejně mám radši komiksy nebo beletrii. Ale jedna mamčina známá (profesorka na univerzitě) včera o Jakobsonovi mluvila (zatímco do sebe obě v pět odpoledne ládovaly camembert a zapíjely to lahví červeného vína). Tohle mě dneska ráno dokonale probralo.

V té chvíli, kdy jsem cítila, že smečka dohnala svou kořist, mi jí najednou bylo líto. Bylo mi paní Maigreové líto. Lynčování nemám ráda. Na důstojnosti to nikomu nepřidá. A navíc bych nechtěla, aby

se někdo začal vrtat v mých znalostech Jakobsona a pojal přitom podezření na skutečnou hodnotu mého IQ.

Tak jsem zařadila zpátečku a už nic neříkala. Vyfasovala jsem dvě hodiny po škole a paní Maigreová si zachránila svou pedagogickou kůži. Ale když jsem odcházela ze třídy, tak jsem cítila, jak mě hodně znepokojeně sleduje až ke dveřím.

Cestou domů jsem si řekla: nešťastní chudí duchem, kteří nepoznají ani uchvácení jazykem, ani jeho krásu.